

УДК 159.942

*Олена Лазуренко, старший викладач кафедри загальної і медичної психології та педагогіки
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця*

ДО ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ЕМОЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті представлено узагальнені результати теоретичного вивчення емоційної компетентності, які ґрунтуються на дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених. Детально розглянуто визначення та структуру емоційної компетентності особистості. Виділені характерні змістовні ознаки цього феномену. Визначаються співвідношення понять “емоційний інтелект”, “емоційна компетентність”, “емоційна грамотність”, “емоційна зрілість”, “емоційна культура”.

Ключові слова: емоційна компетентність, емоційний інтелект, емоційна грамотність, емоційна зрілість, емоційна культура.

Літ. 16.

*Елена Лазуренко, старший преподаватель кафедры общей и медицинской психологии и педагогики
Национального медицинского университета имени А.А. Богомольца*

К ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ

В статье представлены обобщенные результаты теоретического изучения эмоциональной компетентности, основанные на исследованиях отечественных и зарубежных ученых. Подробно рассмотрены определение и структура эмоциональной компетентности личности. Выделены характерные содержательные признаки этого феномена. Определяются соотношения понятий “эмоциональный интеллект”, “эмоциональная компетентность”, “эмоциональная грамотность”, “эмоциональная зрелость”, “эмоциональная культура”.

Ключевые слова: эмоциональная компетентность, эмоциональный интеллект, эмоциональная грамотность, эмоциональная зрелость, эмоциональная культура.

*Olena Lazurenko, Senior Lecturer, Department of General and Medical Psychology and Pedagogics
Bogomolets National Medical University NMU*

THE PROBLEM DEFINITION OF CONTENTS EMOTIONAL COMPETENCE

The article presents the summarized results of the theoretical study of emotional competence, based on the research of domestic and foreign scholars. Considered in detail the definition and structure of individual emotional competence. Dedicated characteristic content features of the phenomenon. Defined relationship between the concepts of “emotional intelligence”, “emotional competence”, “emotional literacy”, “emotional maturity”, “emotional culture”.

Keywords: emotional competence, emotional intelligence, emotional literacy, emotional maturity, emotional culture.

Постановка проблеми. Складність і багатогранність існування сучасного суспільства вимагає всебічного осмислення нових психологічних феноменів, зокрема емоційної компетентності. Вивчення даного феномену є новим сегментом у дослідженні емоційної сфери особистості.

Доцільність вивчення емоційної компетентності зумовлена значенням емоцій у житті та діяльності людини [7]. Загальноновизнаним є той факт, що емоції включені до усіх психічних процесів і станів людини, вони супроводжують будь-які прояви її активності. Широкий спектр емоцій вказує на значні можливості емоційного чинника [4]. Формування емоцій людини – важлива умова розвитку її особистості. Лише коли вони стануть предметом стійких емоційних стосунків людини,

її ідеали, обов'язки, норми поведінки перетворяться в реальні мотиви діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема компетентності у розумінні та вираженні емоцій постає досить гостро. Відомим є факт, що заборона на емоції призводить до їх витіснення із свідомості, саме тому у сучасному суспільстві постійно зростає кількість людей, які страждають неврозом. Розв'язанню проблеми психоемоційних та психосоматичних розладів могла б сприяти цілеспрямована робота з розвитку емоційної обізнаності, тієї здатності, яка в наукових дослідженнях називається емоційною компетентністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив узагальнити результати досліджень різних авторів

за ступенем структурованості та розробленості теоретичних положень досліджуваного явища.

У психолого-педагогічній літературі висвітлені фундаментальні теоретичні та експериментальні дослідження, які стосуються закономірностей становлення емоційної сфери, загальних аспектів проблеми емоцій, емоційної зрілості (праці Г. Бреслава, О. Запорожець, А. Ольшаннікової, А. Сухарєва, О. Чебікіна та ін.), емоційного інтелекту (Д. Гоулмен, Дж. Мейер, П. Селовеї та ін.) тощо.

Теоретико-методологічні підходи до проблеми співвідношення інтелектуального й емоційного розглядали у своїх роботах Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, В.М. Мясішев, О.К. Тихоміров та ін. На тісний зв'язок мислення, інтелекту і емоційних процесів вказували і відомі психологи В.К. Вілюнас, Б.І. Додонов, Я. Рейковський. Деякі з них підкреслювали, що при всій важливості інтелектуального осягнення та освоєння світу саме емоції та почуття визначають головну лінію людської поведінки (В.К. Вілюнас, Б.І. Додонов, К. Ізард, О.М. Лук, П.В. Симонов та ін.).

Особливу увагу приділяли вихованню емоційної сфери видатні вчені-педагоги Я.А. Коменський, Д. Локк, Ж.Ж. Руссо, І.Г. Песталоці, І.Ф. Герbart, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський та інші.

Подальше дослідження емоцій активно розпочалося наприкінці минулого століття, коли з'явилось поняття "емоційний інтелект" і "емоційна компетентність", які характеризують здібності до управління емоційними явищами та властивостями. Це сприяло інтенсивному зростанню кількості наукових публікацій, спрямованих на вивчення даних феноменів.

Сьогодні існує не так і багато досліджень феномену емоційної компетентності. Це окремі праці П. Селовеї, Дж. Мейер, Д. Гоулмен, К. Саарні, Г. Бреслава, І.Н. Андрєєвої, Е.Л. Носенко та ін.

В наш час на пострадянському просторі розгляд поняття емоційного інтелекту теж привернув увагу вчених. Ця проблема активно обговорюється і висвітлюється в працях Г.Г. Гарскової, Д.В. Люсіна, М.О. Манойлової та ін.

В Україні вивчення емоційного інтелекту набуло значного поштовху в зв'язку з дослідженнями І.Ф. Аршави, О.І. Власової, С.П. Дерев'янка, Н.В. Ковриги та ін. Проте більшість з них приділяли увагу дослідженню емоційного інтелекту, хоча дехто і вказував на існування такого психологічного поняття як емоційна компетентність. Це, в значній мірі, дозволяє розширити проблематику досліджень, залучити нові джерела, зіставити традиційні підходи з новітніми, осмислити вітчизняний досвід в контексті світового.

Саме тому, на наше глибоке переконання,

доречним було детально розглянути і дослідити матеріали щодо змісту емоційної компетентності, яка стала досить популярною у 1990-ті роки, а відтак, по-новому поглянути на зміст емоційної сфери особистості в цілому.

Отже, **метою статті** є розкриття змісту та структури емоційної компетентності на основі вивчення та аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, обґрунтування соціальної значущості даного феномену, а також визначення психологічних детермінант формування емоційної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Теоретичний аналіз змісту поняття емоційної компетентності, на наше глибоке переконання, неможливий без огляду історії питання, що дозволить глибше дослідити сутність даного феномену.

Емоційний інтелект став предметом психологічного дослідження порівняно недавно завдяки працям зарубіжних дослідників. Серед західних вчених, які розробляли концепції емоційного інтелекту, були Д. Гоулмен, П. Селовеї, Дж. Майер, Д. Карузо, Г. Гарднер, Р. Бар-Он, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф. В Україні теж останнім часом з'являються дослідження з проблем вивчення цього феномена, його функцій, але, як і інші модні західні ідеї та теорії, поки знаходить відгук тільки в певних колах.

Вперше цей термін почали використовувати на поч. 1990-х років. Американські психологи П. Селовеї і Дж. Мейер застосували його для сукупності позначень ступеня розвитку таких людських якостей, як самосвідомість, самоконтроль, мотивація, вміння ставити себе на місце інших людей, навички роботи з людьми, вміння налагоджувати взаєморозуміння з іншими. За Г. Бреславом [3], вчені наголошують, що вплив емоційних явищ на пізнання регулюється та опосередковується особистістю, що вказує на наявність деякого комплексу індивідуальних здібностей чи рис, що відповідає за те, наскільки вплив емоційних явищ виявиться конструктивним чи деструктивним для поведінки людини. Цей комплекс вони визначили як "емоційний інтелект". До даного комплексу Дж. Мейер та П. Селовеї включили: по-перше, оцінку і вміння виражати свої емоції інших людей та емпатію; по-друге, саморегуляцію і регуляцію емоційних явищ інших людей; по-третє, застосування емоційних явищ у плануванні, творчому мисленні, переносі уваги і мотивації. В подальшому Мейер та Селовеї розглядають емоційний інтелект як риси загальних здібностей. А сама схема емоційного інтелекту продовжує розвиватися і стає такою: сприйняття

та вираз емоцій (здатність ідентифікувати емоційні явища); посилення мислення за допомогою емоцій (вплив емоцій на наші думки); розуміння емоцій; управління емоціями. Як бачимо, в основі складових емоційного інтелекту (в даній інтерпретації) переважають когнітивні здібності.

За іншими джерелами вперше про емоційний інтелект заговорив Рувен Бар-Он, визнаний експертом в галузі емоційного інтелекту ще у 1985 році. Він пропонує інший підхід щодо дослідження даного феномену. Так, вчений визначає емоційний інтелект як набір некогнітивних здібностей, компетенцій чи навичок, що впливають на здатність людини справлятися із викликами зовнішнього середовища. Бар-Он виділяє наступні складові емоційного інтелекту: внутрішньо особистісна сфера (розуміти себе, управляти собою – самоаналіз, самоповага, самореалізація тощо); міжособистісна сфера (наші суспільні навички, здатність взаємодіяти та налагоджувати стосунки з іншими – емпатія, соціальна відповідальність, міжособистісні відносини); сфера адаптивності (здатність бути гнучким та реалістичним і вирішувати проблеми по мірі їх виникнення (розуміння дійсності, гнучкість тощо); сфера вміння справлятися зі стресом (здатність витримувати стрес та контролювати свої імпульси – стійкість до стресу, контроль над імпульсами); загальний настрій (оптимізм, щастя – здатність бути задоволеним життям, принести задоволення собі та іншим, з ентузіазмом віддаватися захопленням, принести задоволення собі та іншим).

У моделі, запропонованій Р. Бар-Оном, емоційна компетентність оцінюється за наступними критеріями: навичками управління своїми емоціями, міжособистісними стосунками і стресом, а також здібностями до адаптації і загального настрою.

Проте, найбільше розповсюдження даний феномен отримав лише у 1995 році, завдяки доробкам Д. Гоулмена, який зробив поняття емоційного інтелекту загальноприйнятим. Саме він наряду із поняттям емоційного інтелекту почав використовувати поняття “емоційна компетентність”.

Ще у 1912 році німецький психолог Вільям Штерн запропонував вимірювати інтелектуальні здібності людини за допомогою тепер уже добре відомого коефіцієнта IQ.

Найактивнішим же популяризатором EQ вважається Даніель Гоулмен, американський журналіст і психолог, який через вісімдесят років у книзі “Emotional Inteligence” на матеріалах психологічних досліджень і опитувань довів, що успіх в житті залежить не стільки від логічного

інтелекту – IQ, скільки від здібностей управляти своїми емоціями – EQ. Він заявив, що важливішу роль, ніж IQ, грає коефіцієнт EQ – емоційний показник інтелекту. Пов’язано це з тим, що контроль над власними емоціями і здатність правильно сприймати чужі почуття характеризують інтелект точніше, ніж здатність логічно мислити. Згідно з концепцією Д. Гоулмена, EQ вираховується як сума показників певних здібностей: самоусвідомлення, самомотивування, стійкість до фрустрації, контроль за імпульсами, регуляція настрою, емпатія, оптимізм [8, 342]. Згідно з його визначенням, емоційна компетентність – це здатність усвідомлювати і визнавати власні почуття, а також почуття інших для самомотивації, для управління власними емоціями і в стосунках з іншими.

Д. Гоулмен визначає емоційний інтелект як здатність усвідомлювати власні емоції та емоції інших. Він підкреслює, що емоційний інтелект є сукупністю різноманітних властивостей, серед яких самосвідомість, контроль, соціальна чутливість, управління стосунками.

Наряду з поняттям емоційного інтелекту ним вводиться поняття емоційної компетентності. На його думку, емоційна компетентність включає дві складові: особистісна компетентність – управління собою (розуміння себе, саморегуляція та мотивація) і соціальна компетентність – встановлення взаємостосунків (емпатія та соціальні навички).

Як бачимо, усі здібності, представлені Д. Гоулменом в якості структурних компонентів емоційної компетентності, відносяться не лише до емоційної сфери особистості. Серед блоків складових емоційної компетентності є такі як розуміння себе, своїх емоцій, емпатія, саморегуляція, що представлені і як складові емоційного інтелекту у моделях Дж. Мейера та П. Селовея і Рувена Бар-Она. Тобто, можна припустити, що мотивація як спрямована активність особистості є специфічною складовою емоційної компетентності (на відміну від емоційного інтелекту) і саме мотиваційний блок зумовив виокремлення феномену емоційної компетентності.

Пізнішими є дослідження емоційної компетентності Керолін Саарні, яка розглядає її у вигляді набору з восьми видів здібностей чи вмінь: усвідомлення власних емоційних станів; здатність розрізняти емоції інших; здатність використовувати словник емоцій та форми їх вираження, характерні для даної культури; здібність симпатичного та емпатичного включення в переживання інших людей; здібність розуміти, що внутрішній емоційний стан не обов’язково відповідає

зовнішньому прояву як у самого індивіда, так і у інших людей; здібність справлятися зі своїми негативними переживаннями; усвідомлення того, що структура та характер взаємовідносин в певній мірі визначається тим, як емоції виражаються у взаємовідносинах; здібність бути емоційно адекватним, тобто приймати власні емоції. При цьому К. Саарні відмічає, що цей перелік здібностей може бути невичерпним.

На думку Ф. Іскандерової [6], емоційна компетентність включає: уміння людини усвідомлювати і оцінювати себе (свої сильні і слабкі сторони, свої почуття і поведінку, причини їх виникнення і наслідки, до яких вони призводять), складати план особистого розвитку; уміння управляти собою (своїми установками, поведінкою, приймати рішення, бути наполегливим, гнучким, справлятися із стресовими і конфліктними ситуаціями, управляти своїми емоціями); уміння мотивувати себе (визначати чіткі напрями руху, досягати результатів, мати позитивний настрій, робити цікавими своє життя і роботу); уміння розуміти людей, їх емоції, почуття, бути терпимими; уміння будувати взаємини з людьми (будувати стосунки довіри, поваги, вміти домовлятися).

Отже, підсумовуюче вище вказане, зазначимо, що поняття “емоційна компетентність” більш нове та менш вивчене, ніж емоційний інтелект. До загальних ознак емоційної компетентності та емоційного інтелекту відносяться: усвідомлення своїх емоцій та почуттів, управління своїми емоціями та почуттями, усвідомлення емоцій та почуттів інших, управління емоціями та почуттями інших людей.

Поняття “емоційна компетентність” стало використовуватись у психології завдяки публікаціям таких зарубіжних дослідників, як К. Саарні, Д. Гоулман, М. Райнольдс, І. Андрєєва, Е. Яковлева та ін. [1; 2; 9].

Аналіз науково-методичної літератури показує, що серед дослідників емоційної компетентності немає однозначної думки щодо визначення цього поняття, його змісту, структури, а також чинників, що визначають її розвиток.

Енциклопедичне визначення емоційної компетентності можна сформулювати як поінформованість в емоційній сфері особистості, як “обізнаність в емоційному світі власному та інших”. Тобто, рівень емоційної компетентності може свідчити про цілісність емоційного життя. Отже, мета емоційної компетентності – це перетворення та прогресивний розвиток емоційної сфери суб’єкта через емоційне самопізнання, самовдосконалення, самореалізацію, формування зрілої особистості. Доцільно також пам’ятати, що

емоційна компетентність дозволяє нам постійно та активно вибудовувати власний внутрішній світ, навколишню взаємодію тощо.

Існують і інші визначення емоційної компетентності. Так, її розуміють як здатність діяти із внутрішнім світом своїх почуттів та бажань; або як здібність особистості здійснювати оптимальну координацію між емоціями та цілеспрямованою поведінкою.

Емоційна компетентність – це системна властивість особистості, що включає навички адекватній ситуації рефлексії, саморегуляції, оптимального рівня емпатії і експресивності. Як бачимо, у даному визначенні закладено декілька компонентів емоційної компетентності: рефлексія, саморегуляція, емпатія, експресивність, а також механізми, що забезпечують функціонування і розвиток цієї властивості: рефлексія і саморегуляція. Емоційна компетентність це готовність і здатність людини гнучко управляти емоційними реакціями, як власними, так і інших людей, адекватно ситуаціям і умовам, що змінюються.

В емоційній компетентності виділяють декілька складових: усвідомлення своїх емоцій, уміння визначити, яку емоцію відчуваєш в даний момент, визначити, з яких базових емоцій складається складна емоція; уміння управляти власними емоціями, визначити джерело і причину їх виникнення, ступінь корисності, змінювати інтенсивність емоцій, замінювати їх на інші; усвідомлення емоцій інших людей, визначення емоційних станів за вербальними і невербальними ознаками; управління емоціями інших людей, цілеспрямована дія на їх емоції; а також адекватне вираження емоцій (рефлексія, емпатія, саморегуляція, експресивність).

Різняться і погляди науковців щодо природи даного феномену. Одні вважають, що природа емоційної компетентності має генетичний характер (К. Скайе, О. Гиндина), інші (О. Бодальова, Л. Лепіхова, Н. Белоцерковець) вважають, що емоційна компетентність формується під впливом соціуму. Зауважимо, що, звичайно, генетичний фактор неможна повністю відкидати; проте все ж таки соціальні фактори розвитку особистості відіграють значну роль у цьому процесі.

Якщо IQ вже має сторічну історію досліджень, то спосіб вимірювання EQ до цих пір не знайдений. Більш того, експерти і зараз розходяться в думках, даючи визначення емоційному інтелекту.

Приведемо найбільш загальне формулювання: EQ – здатність людини тлумачити власні емоції і емоції тих, що оточують з тим, щоб використовувати отриману інформацію для реалізації своїх цілей. В

цьому випадку IQ – це система пізнавальних здібностей (відчуття, сприйняття, пам'ять, мислення, всі розумові знання і уміння).

Згідно з дослідженнями у сфері розвитку емоційного інтелекту, він проявляється в діяльності через 15 компетенцій (професійно важливих якостей): самоповага – вміння поважати і приймати себе і свої вчинки; емоційна самоусвідомленість – здатність розуміти свої почуття та причини, що їх зумовили; асертивність – здатність виражати почуття, переконання, думки і захищати свої права в не деструктивній формі; незалежність – здатність думати і вирішувати за себе, обмежуючи вплив емоцій інших людей; само актуалізація – прагнення реалізувати свій потенціал, досягнути поставленої мети; емпатія – вміння розуміти, розрізняти і бути чутливим до емоцій інших людей; соціальна відповідальність – здатність робити щось заради інших і разом з іншими, усвідомлено і згідно з соціальними правилами; міжособистісні відносини – здатність встановлювати і підтримувати емоційно взаємовигідні стосунки; стресовитривалість – здатність активно і позитивно протистояти стресогенним ситуаціям; контроль імпульсивності – вміння чинити опір імпульсу до дії, контролювати агресивність, ворожість і безвідповідальне ставлення; реалістичність – здатність чітко розрізняти, що відбувається в дійсності “тут і зараз”; гнучкість – здатність пристосовувати свої думки, почуття і поведінку до нових умов і ситуацій; вирішення проблем – вміння виявляти, визначати проблеми, а також знаходити ефективні шляхи їхнього вирішення; оптимізм – здатність бачити світлу сторону життя і зберігати цей позитив у будь-яких, навіть найважчих обставинах; щастя – самовдоволеність, здатність отримувати задоволення від життя; показник загального рівня емоційного інтелекту [11].

Емоційний інтелект, за Г. Гарсковою, – це здатність розуміти відносини особистості, репрезентовані в емоціях, і управляти емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу. Необхідною умовою емоційного інтелекту є розуміння емоцій суб'єктом, а кінцевим продуктом EQ – прийняття рішення на основі відображення і осмислення емоцій, які є диференційованою оцінкою подій, у яких наявний особистісний зміст [5, 687].

Аналіз наукових джерел з проблеми дослідження показав, що у психологічній науці використовується низка термінів, пов'язаних з поняттями “емоційний інтелект” та “емоційна компетентність”, зокрема такі: “емоційна розумність” (Е.Л. Носенко), “емоційне

самоусвідомлення” (О.І. Власова), “емоційне мислення” (О.К. Тихомиров), “емоційна грамотність” (К. Стайнер), “емоційна обдарованість”, “емоційна культура”, “емоційна зрілість”.

Транзактний аналітик К. Стайнер запропонував концепцію “емоційної грамотності”. Він пов'язує таку властивість з системою здібностей і життєвих умінь, передусім здатності розуміти власні емоції, слухати інших та співчувати їхнім емоціям, продуктивно висловлювати емоції. Для пояснення суті поняття “емоційна грамотність” К. Стайнер теж використовує поняття “емоційний інтелект”. EQ має чотири головні складові: самосвідомість, самоконтроль, емпатія та навички відносин. Усвідомлення власних емоцій, управління ними, вміння ставити себе на місце іншого і приймати його почуття, проявляти дружнє ставлення до людей при роботі з ними – це основа кращого розуміння світу, засіб самопізнання, саморозвитку, успішної самореалізації [14, 100 – 103]. Отже, під емоційною грамотністю розуміємо свого роду сплав знань, відчуттів, емоцій, ідей, що дозволяють людині розуміти, сприймати оточуючий світ у всьому його духовному і матеріальному багатстві, знаходити в собі кращі, благородні почуття і передавати їх вихованцям, спонукати їх до самовдосконалення, формувати повагу до людей, до духовних надбань суспільства тощо.

Культуру емоцій розглядає вітчизняний психолог В. Семиченко і виділяє такі її ознаки, як: доцільність прояву емоцій, тобто певне функціональне призначення; доречність, тобто відповідність емоції ситуації в цілому, враховуючи соціальне оточення; помірність, природність та відповідність прийнятим нормам [12, 26].

Особливого значення проблема емоційної культури набуває сьогодні, коли рівень культури в суспільстві взагалі досить низький, а відтак постає питання виховання і формування нової особистості, яка б мала високий рівень емоційної культури, як складової її загальної культури.

На думку ряду авторів (В.М. Поліщук, В.В. Рибалка, О.П. Саннікова) емоційна культура визначається умінням індивіда сприймати та емоційно відчувати навколишній світ. Формування даного уміння можливе за допомогою процесів емоційної регуляції, розуміння значення емоцій в людському житті.

Емоційна культура особистості не розвивається само собою, вона змінюється в залежності від інтересів, установок. Вона виступає як своєрідний підсумок емоційної вихованості, яку проходить особистість у своєму розвитку, має особливості, пов'язані з віком, умовами виховання і навчання,

рівня освіченості, в цілому. На нашу думку, розвиток емоційної культури, як і емоційної грамотності, емоційної компетентності можливий в наступних напрямках: по-перше, розвиток емоційної регуляції, по-друге, формування правильного розуміння значення емоцій в житті людини, по-третє, цілеспрямоване формування емоційно-чуттєвої сфери у навчально-виховному процесі під час навчання у ВНЗ.

Є всі підстави стверджувати, що емоційну культуру можна і необхідно успішно розвивати за допомогою не лише спеціальних курсів, психологічних практикумів, а й відповідних вправ і соціально-психологічних тренінгів, психотерапевтичних впливів, спрямованих на підвищення усвідомлення себе, рівня рефлексії, емпатії, створення більш гармонійної Я-концепції особистості.

Проблема емоційної зрілості особистості розглядалася у вітчизняній і зарубіжній психології та психотерапії (О.Я. Чебикін, О.С. Алборова, Д. Абрахамсен, Дж. Майер та ін.). У більшості робіт вживання терміна “емоційна зрілість” супроводжується описом характерних ознак емоційно зрілої людини, але відсутні визначення та структура цього поняття. В цілому емоційна зрілість розглядається як інтегрована якість особистості, яка відображає оптимальний розвиток емоційної сфери на рівні адекватності емоційного реагування в певних соціокультурних і внутрішньоособистісних умовах; характеризується переважанням позитивного знаку емоційної активності й реактивності людини при взаємодії з внутрішнім і зовнішнім світом. Вона є необхідним компонентом побудови успішної професійної діяльності, гармонійних міжособистісних стосунків, досягнення цілісності особистості, підтримки психічного й фізичного здоров'я.

Висновки. 1. Емоційна компетентність передбачає цілісний та прогресивний розвиток емоційної сфери особистості і представляє собою набір знань, вмій та навичок, які дозволяють адекватно діяти на основі обробки всієї інформації. 2. Емоційна компетентність збагачує досвід особистості, сприяє швидкому аналізу емоціогенних ситуацій, виступає умовою успішності людини у всіх сферах життя. 3. Емоційна компетентність відображає емоційну зрілість особистості, об'єднуючи в собі емоційні, інтелектуальні і регулятивні складові психіки. 4. Ми припускаємо, що рівень емоційної компетентності проявляється в емоційних властивостях особистості і одночасно детермінується ними. 5. Саме тому, на наше глибоке переконання, емоційна компетентність

може і повинна виступати аспектом спеціального тренування, адже орієнтація у власному емоційному світі, а відтак, і адекватна поведінка дозволяє гармонійно взаємодіяти з навколишнім світом. 6. В цілому, порушена проблема, незважаючи на її величезну значущість, поки що залишається недостатньо дослідженою у теоретичному плані і потребує подальшого наукового вивчення та обґрунтування. 7. В свою чергу, виникає потреба щодо створення відповідного експериментального інструментарію для діагностики даного феномену.

1. Андреева И.Н. Развитие эмоциональной компетентности педагогов/И.Н. Андреева// Психология образования сегодня: теория и практика. Материалы Международной науч.-практ. конф. – Минск, 2003. – С. 166 – 168.

2. Андреева И.Н. Эмоциональный интеллект: исследования феномена / Вопросы психологии. – 2006. – № 3. – С. 78 – 86.

3. Бреслав Г.М. Психология эмоций. – М., 2007. – 544 с.

4. Изард К. Эмоции человека/К. Изард. – М., 1980. – 440 с.

5. Ильин Е.П. Эмоции и чувства. – СПб: Питер, 2002. – 752 с. (Серия “Мастера психологии”).

6. Искандерова Ф.В. Эмоциональный интеллект как основа межличностного взаимодействия// Вестник КАСУ. – Выпуск: Образовательные технологии. – №1. – 2006. – С. 130 – 134.

7. Лазуренко О.О. Эмоции и их значения в жизнедеятельности личности. – К., 1997. – 60 с.

8. Либин А.В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. 2 изд.-М.: Смысл; Per Se, 2000. – 549 с.

9. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1996. – 308 с.

10. Менеджмент и кадры: психология управления, соционика и социология: журнал № 8 (68), 2008. – 54 с.

11. Програма семінару “Тренінг EQ” Університету економіки і права “Крок” (WWW документ). URL <http://www.kadry.itop.net>.

12. Семиченко В.А. Теоретичні та методичні основи професійного самовиховання студентів вузу: навч.-метод. посібник. – Хмельницький, 2001. – 254 с.

13. Филатова О. Эмоциональный интеллект как показатель целостного развития личности // Персонал. – 2000. – № 5. – 243 с.

14. Var-On R. Emotional intelligence/ Emotional quotient inventory. – Toronto, 1997.

15. Goleman D. Emotional intelligence. – New York, 1995. – 352 p.

16. Mayer J.D., Salovey P. The Intelligence of emotional Intellegence // Intellegence. – V.17. – №4. – P. 433 – 442.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2014